

זה היה העולם הזה שהיה

לפני 25 שנה

גליון "העולם הזה" שראה אור השבוע לפני 25 שנה בדיוק, פורסם ככתבת ענק ושטר על "קרב קלקיליה" עם תמונות אשר סורסמו בצד הירדני. כפתור לכתבה צויין: "ליל קלקיליה לא היה רק ליל הדמים האכזרי ביותר מאז תום מלחמת תשי"ח. הוא היווה גם מופנה בפעולות הגבול. כי הפעם נערך הקרב לא סביב מוצב נידח, כי אם בלב הריכוז החזק ביותר של כוחות הלגיון הירדני, בסיוע תותחים ושריון. כליל זה נתקל צה"ל לראשונה בצבא אויב שחיליו היו מוכנים לצאת מיד להתקפת נגד. מול כל אלה נתגלתה עליונותו של הלוחם העברי, על הטוב והמסוכן שבה..."

על קלקיליה. בנוסף כתב עורך השבועון רשימה אישית על היכרותו עם הגיבור, תחת הכותרת "ירמיהו". בשני עמודים נוספים התפרסמו תצלומים של הלחימה הקרב, תולדותיהם ותמונות מטקס הטמנתם באדמה. עמוס קינן המשיך כסדרת גיליוני את הארץ, והפעם תחת הכותרת "אל החולה נעפילה". סדרת התמונות הציגו לקורא השבועון את מראה העיירה קלקיליה למחרת הקרב. בשער הגליון: לוחמי צה"ל במהלך קרב קלקיליה.

תחת הכותרת "הנמר שכתב שיריבו" העניקה מערכת "העולם הזה" תואר "איש מופת" לקצין ירמיהו בורדנוב, שנפל בקרב

המרגלת, חופש העיתונות והצלם * ..הלוואי שזוכה

לראות את המישטרה מבריאה... * הסיסמה "רק לא כך"

"העולם הזה" 992
תאריך: 11.10.1956

תחילה נראה הדבר מובן מאליו מטעמי ביטחון. אולם התיאורים המקוטעים ש' הופיעו בעיתונים שונים הכילו מספיק רמזים ועקבות כדי שהמעוניינים בכך יוכלו לקבוע את הזוהר של הנאשמת. ממקורות שונים החלו נשמעים רמזים כי האופול הוטל לפי בקשתה של ממשלת ישראל. ארבעה ימים אחרי פתיחת ה' מישפט, הוסר מסווה הסודיות לחלוטין. סופר הניו יורק טיימס, שידע את פרטי המיקרה באותה מידה שידעו חבריו ה' ישראלים, ניסה להבריכם למערכת בניו יורק. אך המיברק עוכב בידי הצנזורה. הכתב עלה על המטוס הראשון לקפריסין, ושיגר את כתבתו מניקוסיה. למחרת ב' בוקר אפשר היה לקנות את המהדורה האירופית של הניו יורק טיימס ובה כל הפרטים שנאסרו לפירסום בישראל. **השופט לא שכה.** ראשון קפץ על המציאה עיתון ידיעות אחרונות. בכותרת שהשתרעה לכל רוחב העמוד הראשון, בישר לקוראיו: "פרשת המרגלת — הסיפור המלא!" ומתחתיה תמונה ענקית שבה אפשר היה להבחין בצלליותיהם החשוכות של היועץ המישפטי חיים כהן ושל הנאשמת, בפנים אולם בית המישפט. הסיפור היה למעשה לתיוב של סיפור הטיימס ואילו התמונה צולמה על-ידי צלם העיתונות הירושלמי ורנר בראון. שטיפס על עץ מול בית המישפט כדי לצלמה. כעבור שעה הופיע מעריב עם אותו סיפור. צו האיסור של בית המישפט נשכה. כאשר פירסמו גם דבר, למרחב וקול העם את אותו סיפור למחרת בבוקר, נראה היה כי חמה פרשת הסודיות סביב מרי האגן. אך השופט עצמו לא שכה. אומנם, סיפור הטיימס הסיר את הלוגו, אך השופט לא הסיר את צו איסור הפירסום. חמשת העיתונים נתבעו לדין, באשמת בזיון בית המישפט.

אנשים

- ח"כ חרות ד"ר יוחנן בארן בברכו את שרהמישטרה ככור ש' שוים שיט'ית, ששב לכנסת אחרי שהחלים מחלה ממושכת. "הלוואי שזוכה לראות גם את המישטרה מבריאה".
- חבר הכנסת הראשונה שמואל מרלין: "בימי המאבק נגד הבריטים היתה הסיסמה היחידה הנכונה: רק כך, כיום הסיסמה היחידה הנכונה היא: רק לא כך".
- שר הדואר ד"ר יוסף ברוג כי תשובה לשאלה כיצד הצליח לרזות באופן ניכר: "קצת מדיאטה וקצת מהמצב".
- שר המיסחר והתעשייה פנחס ספיר טען השבוע כי אין זה נוח לו כלל ועיקר, להתגורר בשעת שהותו בתל-אביב במלון דן. הסביר השר: "פשוט אינני יכול להתמצא בכל הסדינים המגבות והממח"טות".
- הסופר שמואל יוסף עגנון הוזמן השבוע לטעור בביתו של נשיא המדינה יצחק בן-צבי. עגנון נענה להזמנה, אך ביקש את מארחיו לעיין בעמוד מסויים בכתבי ח"ו ביאליק. כשפתחו את הכרך, התברר כי היתה זו דרכו העדינה של עגנון לרמוז על הרב התפריט הרצוי לו. בכתבי ביאליק נדפסה הקדשה שרשם פעם לעגנון על אחד מספריו בלשון זו: "לעגנון, רב הסגנון, רבי-ספרא ורבי-מג המודר מבשר איגול, רק דג / ושותה יי"ש גם על גג..."

עיתונות

זמגלי הסודות

במשך השבועיים ששהתה בישראל, הצ' ליחה מרי פראנסס האגן לעשות כימעט את כל השגיאות של מרגל חובב. על כך לא היה קשה כלל וכלל לשים קץ לפעיר לוחה ולהביאה למישפט באשמת ריגול עבור מעצמה אויבת. מרי אמריקאית בת 29, שהתאהבה ב' פקיד המודיעין הסורי, ואספה למענו חומר מודיעיני בישראל, היתה צפויה לעונש חמור ביותר. למרות שהחומר שלייתה היה מן הסוג הגלוי לעיני כל תייר ב' ישראל, קבעה בפני החוק רק העובדה שהיא עשתה את אשר עשתה למען מדינה אויבת.

המהלך הראשון בפתיחת מישפט לפני נשיא בית-המישפט המחוזי בירושלים, ד"ר בנימין הלוי, היתה בקשתו של היועץ המישפטי לערוך את השיבות בדלתיים סגורות. לפ צו השופט, נאסר על ה' עיתונות לפרסם את שמה של המרגלת, או גלות את זהותה בכל צורה שהיא.

ישראל ובין חיילי בריטניה. הדברים נאמרו בכנות גמורה. האישי שהחזיר את חיילי צה"ל ב-1949 מאברי-עגילה, כדי למונע התנגשות פוליטית עם אמריקה. לא ישלחם עתה לפעולה שאמריקה מתנגדת לה ב' פירוש.

למראית עין, אפשר למצוא לכך גם הסבר הגיוני. מבחינת האינטרס הישראלי רצוי יותר שירדן תיכבש בידי עיראק, בת ששת מיליוני התושבים, מאשר בידי מצ' ריים, בת 22 מיליוני התושבים. כיבוש מצרי היה הופך את כל גבולות ישראל לגבול אחד. כיבוש עיראקי משאיר את הגבול מחולק בידי שני מחנות יריבים, חסרי פיקוד צבאי משותף. אולי זוהי אשלייה זמנית. לא יכול להיות כימעט ספק כי אחרי ניצחונו בסואץ יצליח עבד-אל-נאצר לשבור גם את מיש' טרו של עבד-אל-איללה בעיראק, ולשעבר את עיראק למעצמה המצרית החדשה. *

* שנתיים מאוחר יותר אכן התחוללה הפיכה בעיראק, ובית המלוכה הודד מ' כיסאו. הערכה כזוה נוספת של העולם הזה בדבר הפעלתה בידי מעצמות המערב מבואר. הוכחה כנכונה חודש מאוחר יותר, כאשר הברית המשולשת, אנגליה צרפת וישראל, הביאה למיבצע קדש.

מדיניות

המרוץ אל הירדן

בהתאם לשמו, האמיר עבד-אל-איללה הוא עבד האל. אך למעשה היה מאו רי מעולם עבד הבריטים. אליהם ברח כאשר גורש, בימי מלחמת-העולם השנייה, על ידי המורדים הלאומיים, שתמכו בנאצים. במשוריון שלהם חזר לבגדאד. גם בן' אחיו פייסל השני, מלך עיראק חונק ברות זו.

השבוע ישב עבד-אל-איללה בחברת קרוב מישפחהו, חוסיין מלך ירדן, ושירת את אדונו הבריטים שירות אחרון. הוא ניסה להסיר את המיכשולים המחיצים לפני כניסת הצבא המלכותי העיראקי לירדן, דבר, שפירושו למעשה, סיפוח ממלכה ירדן לעיראק.

מי רצח? המערכה הוכנה ביסודיות רבה על-ידי הבריטים, ותיקים מומחים במישחק מעין זה. ברמת-רחל, בכביש סדום ובאבן-הירודה נהרגו לפתע יהודים, בצורה שאי-אפשר להתעלם ממנה. כמה תחנות שידור ערביות האשימו בגלוי את סוכני הבריטים בפרובוקציה. צה"ל יצא לתגמול בחוסאן ובקרוב לקלקיליה, וגרם למצב-רוח של בהלה בממלכת חוסיין. באווירה של פחד כללי מפני פלישה ישר' אילת, לא היה קשה לגרום להומנת עזרה עיראקית להצלת שארית פלסטין.

השעה כוונה יפה. כל זה קרה ערב הבחירות הכלליות בירדן, שהיו מביאות בלי ספק לניצחון הצד הפרוי-מצרי, אם לא תהיה התערבות חמורה. החשבון היה כפול: המתיתות בגבול ירדן-ישראל הכינה מצד אחד את פלישת עיראק, שבה להקי דים את חדירת המצרים לירדן, ובאותה שעה גם שיכנעה את גמאל עבד-אל-נאצר לסיים בחיפזון את סיכסוך סואץ, כדי להתפנות לעסקי ירדן.

שעת הכושר. בכל המישחק הזה היתה ישראל אובייקט חסר אונים מבחינה פו' ליטית. הנהגתה, שלא ידעה מה היא רוצה, ושלא היה לה שום קו מדיני ברור, התנדדה על פני הגלים הסוערים. נדחפה בהתמדה אל פי התהום, מבלי שתיוסם כימעט דבר לשינוי התמונה. אמר שקיף ישראל: "או שהמדינאי משתלט על ה' מצב, או שהמצב משתלט על המדינאי". הדבר השני קרה למדינאי ישראל.

תחילה היה ברור כמעט לכל שיש לקדם את פני הפלישה העיראקית ולהשתתף בכוח הנשק בחלוקת הירדן. אולם בינתיים קרו כמה דברים שעוררו מחשבות שגויות. בריטניה הודיעה בפירוש שתכריז מלחמה על ישראל, אם צה"ל יפלוש לירדן. ואילו הפשרה שהושגה בעניין הסואץ שיחררה עתה את כוחותיו של גמאל עבד-אל-נאצר, שהיו מרותקים במשך כמה חודשים לחופי התעלה.

כמו תמיד היתה הפאסיביות המוחלטת, עטופה המליצות הנכובות בעוכרי המדיניות הישראלית. מאחר שלא היתה מסוגלת ל' החליט כל החלטה עקרונית מצידה, לא יכלה גם לנקוט פעולה בכל קו שהוא. היא נאלצה לחכות לפעולות הזולת, במקום ובשעה שהזולת ירצה.

אכזר עגילה שניה. אף שהשבוע נמר שך מישחק האימים והאימים-הנגדיים, נעלמו בהדרגה האפשרויות של פלישה ישראלית לירדן. בפעמים בילתי ספורות הודיע ראש-משלת ישראל, בכנסת וב' וועידות מפלגתיות, שלעולם לא יתן לצה"ל פקודה העלולה לגרום לקרב בין חיילי

רס"ן משה ינוקא בקרב קלקיליה

תמונה זו, שפורסמה השבוע לפני 25 שנה, נבצר ממערכת העולם הזה לפרט את שמות הלוחמים, ולכן צויין: "קבוצת לוחמים בפחח המיבצר שנכבש. פעולת הטיהור נשלמה ועתה מחכים הם לפקודת-תזוזה. בחגורות הלוחם משמאל תקוע פגיון שנלקח שלל". הלוחם, השני, הינו רבי-סדן משה ינוקא. בקרב נהרג איש המופת ירמיהו בורדנוב.